

81 . Frumușeni | Județ: Arad | Punct: Mănăstirea Bizere | Anul: 2006

Anul: 2006

Cod RAN: 9315.03

Perioade: Evul Mediu

Epoci: Evul Mediu

Categorii sit: Religios, ritual și funerar

Autori: Ileana Burnichioiu, Zsuzsanna Köpeczny, Florin Mărginean, George Pascu Hurezan, Adrian Andrei Rusu

Instituții: Universitatea "1 Decembrie 1918", Alba Iulia, Complexul Muzeal Arad, Complexul Muzeal Arad, Complexul Muzeal Arad, Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca

Raport

Obiectivele cercetării: investigarea spațiului de la N de biserică și colțul de SV al clădirii refectoriului.

Situl arheologic Frumușeni - Mănăstirea Bizere, se află la 1 km NE de localitate (12 km E de Arad), în lunca Mureșului, pe malul stâng al râului, în punctul numit "Fântâna Turcului".

Au fost trasate 16 secțiuni, șase la N de biserică, patru în colțul de SV al refectoriului, cinci pe latura sudică a claustrului și una lângă drumul forestier care leagă satul de pădure, suprafața totală investigată fiind de 400 m².

Componentele complexului

Porticul de V al claustrului din sudul bisericii.

În apropierea colțului de SV al navei bisericii a fost amplasată, lângă portic, dar în afara lui și dincolo de linia de închidere de V a bisericii, o încăpere specială (l= 2,5 m). Ea are podelele aranjate cu cărămidă, la fel ca cele ale vechiului refectoriu, ceea ce ar putea pleda pentru apariția ei simultană, respectiv chiar înaintea refectoriului față de care a fost aici raportată.

Anexele refectoriului

Clădirea din SV, adosată refectoriului. A fost regăsită în S XLIII, cu o delimitare de zid spre S.

La interior, podeaua de cărămizi a suferit cel puțin o refacere radicală, înspre colțul de N-V al secțiunii. Rețeaua nu s-a mai ordonat, ci s-a marcat prin cărămizi fragmentare. Masa de arsură a provenit nu numai dintr-un loc de vatră, ci și din structurile de acoperiș. Spre profilul mic, de N, s-au descoperit patru bărne carbonizate, orientate N-S, alături de o alta, încrucișată.

Clădirea de la S de clastru, adosată porticului. Zidul care o delimita spre S a fost regăsit doar fragmentar, la pornirea sa din zidul exterior al porticului de V. Delimitarea spre N nu a fost obținută în interiorul secțiunii S LVI, ceea ce lasă să se înțeleagă că ar fi fost mai îngustă, în sensul că nu atingea colțul bisericii. Lungimea ei poate fi însă estimată la 7,34 m. Lățimea era mai mare de 3,65 m și mai mică de 6,70 m. Pe suprafața secțiunii S XLVI a fost descoperită o amenajare care ar putea fi asimilată unei intrări. Un bloc de piatră așezat lângă fundații, ar fi putu servi culisării unei uși. Cărămizi de formă pătrată, în stare fragmentară (amintind de acelea ale mozaicului mic), asigurau accesul la interior, iar un alt grup de cărămizi, pare că se ordonaseră într-un prag exterior.

A fost amenajată cu podele de cărămidă. Între ele s-au văzut însă și cărămizi mai deosebite, de o lungime mai mare decât oriunde.

Clădirea din S, asimilată parțial refectoriului. A fost regăsit un colț interior în S LIII, cu umăr clar de fundație, urmat apoi de două asize clare de blocuri fasonate. O a treia asiză se distinge cu claritate (h= 0,65 m). În grosimea sa, impresionantă (1,44 m), s-a păstrat un canal? (0,35 m), cu contururi neregulate, a cărui

utilitate nu s-a putut încă determina.

Spre N, la interior, au apărut urme de podele de cărămidă.

Urmele acestei clădiri s-au păstrat în contradicție cu majoritatea altor construcții din ansamblul mănăstirii. Deși alte urme materiale, în afara unei monede, nu o arată, se pare că abia după mijlocul sec. al XVI-lea s-a reunțat la ea.

Capela din nordul bisericii.

A fost identificată mai întâi în S L, apoi cercetată integral prin S LI, S LIII și S LIV. Se afla amplasată aprox. la mijlocul distanței dintre biserica mănăstirii, la S, și palatul abațial, la N. Aparent, nu există ziduri care să le lege direct. Dar, de la umărul de S al absidei altarului, pornește către biserică, un șir de balovani masivi, cu urme de prelucrare, care par să fi fost destinați unei fundații nefăcute ori demolate. De asemenea, lotul de cable descoperit între stâlpii din sud-vestul capelei, provin, cu certitudine din palatul abațial, de pe o linie care pare să fie concepută de la început pentru comunicare mai facilă între aceste ultime elemente constructive.

A fost fundată în stratul de așchii de gresie (galbenă), identificat anterior ca aparținând atelierului de cioplire a pietrelor din biserica principală. Faptul că în construcția ei nu au fost identificate urme de blocuri mari, fasonate (nici în fundații, nici în elevații, nici în nivelul de dărâmare din jur), indică și ele o perioadă de construcție post-biserica principală. Soluțiile de fundare par să fie inegale. S-a folosit pietriș de dimensiuni medii, fragmente de cărămidă. Șanțul de fundare a fost delimitat diferențiat. Pe alocuri a avut cărămizi fragmentare puse pe cant, la interiorul laturii de N s-au folosit mai multe cărămizi. La interiorul laturii de S șanțul de fundare a fost protejat printr-un gard de nuiele, cu pari verticali, în jurul cărora s-au împletit nuiele mai subțiri. Mortarul s-a scurs printre ele, păstrându-le amprenta.

Avea un zid paralel cu absida de N a bisericii. El depășea, cel puțin în fundație, colțul de SV (al ultimei faze, de la care a încetat existența ei), oprindu-se în dreptul locului unde a fost plasat stâlpul liber din SV. Un alt zid, perpendicular, care era închiderea sa de V (0,65 m), avea direcția palatului abațial. Între el și zidul paralel cu biserica, a apărut M 110.

Absida corului (gr. = 0,82-0,85 m) se desenează bine prin scurte umere interioare și exterioare. Se distinge foarte clar conturul pornirii arcului absidei, fără să dispunem de zona de închidere. La interior, în adâncime, conturul semicircular se poate însă vedea, astfel încât să putem aprecia, cu destulă siguranță, modalitatea de rezolvare a estului altarului. Laturile navei au 0,90-0,95 m grosime.

Din elevație s-au conservat cel mult trei asize de cărămidă (colțul de NE al umărului navei și pornirea absidei).

Dimensiunile sale sunt următoarele: laturile navei - 6,40 m; latura de V - 5,40 m, latura de E, spre absida altarului, 5,25 m. Spre arcul triumfal, la interior, avea 3,58 m. Umerele exterioare ale altarului erau de 0,33 m (S) și 0,37 m (N).

Spre V, ultima fază de funcționare a dispus de un aranjament cu patru stâlpi. Prima pereche era alipită închiderii de V. Cel mai precar s-a păstrat stâlpul din SE. În schimb, cel cu care făcea pereche, înspre N, nu a fost aliniat perfect colțului capelei. Cca. 0,20 m din colț au fost lăsați liberi, până la apariția zidăriei. Stâlpii liberi, dinspre V, aflați la o distanță de 1,63 m, și distanțați la 3,15 m unul față de altul, se prezintă cu fundație de piatră, cu contur neregulat, peste care s-a ridicat o elevație de cărămidă, din care s-au conservat, cel mai mult, trei asize. Felul de amplasare indică o planimetrie ușor dreptunghiulară, cu latura mai lungă aliniată închiderii de V a capelei (0,93-0,95 x 0,73-0,79 m).

După toate probabilitățile, stâlpii au apărut într-o fază ulterioară.

Rostul acestor stâlpi poate fi cel mai probabil, acela de a susține elevația unui turn, cu parter penetrat de arcade, iar elevație potrivită pentru o clopotniță. Desigur, nici proiectul unui gen de pronaos nu ar putea fi cu totul exclusă.

După toate probabilitățile, capela a avut două faze distincte.

Din amenajările de podele, s-a păstrat doar o mică porțiune, realizată cu cărămizi fragmentare, în

dreptul stâlpului de SV. Dat fiind faptul că M 111 a fost acoperit în mod similar, dar amenajarea de deasupra lui s-a conservat mai bine, nu este exclus ca podelele navei capelei să fi fost realizate doar cu lut sau scânduri. În schimb, în zona micii abside, s-au conservat suporturile unor podele mai rezistente, bine racordate fundațiilor, prin șapă de colț, semicirculară. Cu toate acestea, nici o amprentă de mortar nu trădează nici formele inițiale ale podelelor capelei, nici felul de rezolvare al mesei altarului.

Destinația ei pare a fi trădată de localizarea, în chiar centrul ei, a mormântului M 111. După toate semnele, M 111 a fost deja săpat după construcția bisericii, în stratul de gresie produs de atelierul de cioplire a plietrei. În exteriorul cistei sale, spre V, a fost regăsită o monedă arpadiană. Pentru o perioadă timpurie (sec. XII-XIII) pledează forma cistei în care a fost așezat M 111 (cărămidă cu mortar, tencuiri, cărămizi speciale, cefalice). La mormântul respectiv s-a umblat însă ulterior, oasele răvășindu-se și amestecându-se cu cele ale unui alt defunct. Probabil că acțiunea a avut loc doar la sfârșitul sec. al XV-lea. Ea a corespuns, probabil, și cu distrugerea parțială a cistei inițiale. Distrugerea este bine vizibilă către latura scurtă, de V, unde s-a practicat o refacere grosieră, cu cărămizi nelegate cu mortar și destul de neglijent rânduite. Atunci au ajuns, probabil, cea mai mare parte a monedelor din cistă (ultima identificată, din vremea lui Matia I Corvin).

Datarea relativă a capelei este dată de prezența anterioară, pe suprafața ei, a unor morminte mai vechi. Unul este M 136, foarte aproape de curbura de S a absidei, altul este M.

Palatul abațial.

A fost atins în cuprinsul secțiunii S LVII. Este vorba despre un zid de fundație, lat de 1,10 m, aflat la 4,25 m de peretele de N al capelei. Tot acolo s-a descoperit un postament de zidărie, adosat liniei de fundație, dar conservat până la o cotă de adâncime mai mică.

Cimitirul.

Au fost cercetate încă 47 de morminte, numărul acestora ajungând acum la 154. Toate acestea sau concentrat în spațiul sudic cercetat al complexului, la V și SV de biserică, precum și în jurul și interiorul capelei.

Materialul arheologic descoperit cuprinde, în primul rând, fragmente arhitectonice (capiteluri, imposte, colonete, componente de paviment) la care se adaugă ceramică uzuală, sticlărie, podoabe, piese de metal și monete.

Informații suplimentare online

[Raportul 3658 din cronica.cimec.ro](http://cronica.cimec.ro)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](#)
